

Leerlingen over de kwaliteit van lichamelijke opvoeding toen en nu

Ruim vijftien jaar geleden werd onderzoek gedaan naar de opvattingen en ervaringen van leerlingen uit de hoogste klassen van het voortgezet onderwijs over het vak lichamelijke opvoeding. Het betrof een deelproject van het onderzoek De kwaliteit van de lichamelijke opvoeding met Stegeman als projectleider (2007). Dit deelonderzoek hebben studenten van ALO Amsterdam afgelopen jaar herhaald op enkele BSM-convenant scholen. De vragenlijst van toen is opnieuw gebruikt, weliswaar niet meer op papier maar zoals tegenwoordig gebruikelijk digitaal. | Tekst Hilde Bax en studenten

Welke doelstellingen vinden leerlingen belangrijk voor LO?

Welke doelstellingen en effecten zou de lichamelijke opvoeding (LO) naar het oordeel van de leerlingen, 'de gebruikers', moeten realiseren? En welke worden gerealiseerd? Dat was toen en ook afgelopen jaar, een belangrijke onderzoeksvraag. Een

schriftelijke vragenlijst moet een indruk geven hoe leerlingen uit het voortgezet onderwijs de kwaliteit het vak LO waarderen. Aan leerlingen van vmbo, havo en vwo werd gevraagd naar hun LO-ervaringen. De vragen worden globaal in vier categorieën verdeeld. Wat vind je belangrijk in de lessen LO, wat heb je er geleerd, wat doe je momenteel aan bewegen en

sport en wat zijn je motieven om te bewegen en sporten?

De resultaten uit 2004 van een kleine vijfhonderd leerlingen uit de hoogste klassen van het voortgezet onderwijs (vmbo, havo en vwo) in het Zuiden van het land (Stegeman, Bax & De Knop, 2004) zijn in dit artikel verwerkt en vergeleken met de resultaten uit 2022 van ruim duizend leerlingen in de omgeving van Amsterdam (65,3% reguliere en 34,7% sportstroomleerlingen). Eerst worden op basis van een aantal 'rechte tellingen' de resultaten van toen en nu naast elkaar geplaatst en vervolgens wordt ingegaan op het beweeg- en sportgedrag buiten school en de motieven hiervoor. Aan de leerlingen werden twaalf algemene doelstellingen van lichamelijke opvoeding voorgelegd. De doelstellingen komen voort uit de tweede generatie kerndoelen en eindtermen (1998) voor het voortgezet onderwijs. Tabel

Tabel 1 Doelstellingen van lichamelijke opvoeding en het percentage leerlingen dat deze belangrijk vindt, respectievelijk zegt te hebben bereikt

Algemene doelstellingen	toen		nu	
	belangrijk	bereikt	belangrijk	bereikt
Ontwikkelen van de fysieke conditie	65,8	47,2	57,4	49,7
Ervaren dat bewegen, spelen en sporten plezierig is	65,2	59,7	64,0	55,5
Bevorderen van de algemene gezondheid	64,3	43,2	54,4	46,6
Inzet (doorzettingsvermogen) leren tonen	62,2	55,6	63,9	55,7
Met andere leerlingen leren samenwerken	62,0	61,7	71,1	64,1
Positief leren staan tegenover regelmatig bewegen	59,5	51,3	59,9	56,9
Afwisseling bieden voor het stilzitten bij de andere lessen	55,8	58,7	44,8	47,7
Kennismaken met een grote verscheidenheid aan sporten	54,4	56,7	48,2	48,2
De mogelijkheid bieden om je te ontspannen	53,0	47,1	47,6	45,1
Eigen mogelijkheden en beperkingen leren kennen en aanvaarden	50,8	49,7	53,9	48,8
Eigen grenzen leren verleggen	48,4	43,0	59,4	52,2
Om leren gaan met zaken als spanning, verlies en winst	48,2	44,7	53,2	48,7

1 geeft de resultaten van toen en nu. Achter elk item staat steeds eerst het percentage leerlingen dat de desbetreffende doelstelling ‘(zeer) belangrijk’ of ‘belangrijk’ acht en als tweede het percentage leerlingen dat zegt deze ook daadwerkelijk ‘redelijk goed’ of ‘heel goed’ in de lessen lichamelijke opvoeding te hebben bereikt. Opvallend is het belang dat enerzijds wordt gehecht aan ‘het leren tonen van inzet’ en anderzijds ‘het met anderen leren samenwerken’. Verder scoren plezier, gezondheid (conditie) en positief leren tegenover regelmatig bewegen ook redelijk hoog. Weliswaar lijkt het erop dat leerlingen sommige doelstellingen ten opzichte van vijftien jaar geleden meer of minder belangrijk zijn gaan vinden, maar het zijn slechts kleine verschillen in percentages.

Waardering van de leerlingen voor de activiteiten bij LO

We hebben de leerlingen in 2004 en ook afgelopen jaar bijna dertig activiteiten voorgelegd, met de vraag naar het belang en of zij vinden die in de lessen lichamelijke opvoeding te leren. Aan de basis van de lijst van activiteiten liggen de voor het

voortgezet onderwijs geldende kern-doelen en eindtermen uit 1998.

In tabel 2 wordt aangegeven welk percentage van de leerlingen het belangrijk acht om de desbetreffende activiteiten in de lessen lichamelijke opvoeding te leren. Voorts wordt aangegeven hoe groot het percentage leerlingen is dat de activiteiten in de lessen LO zegt ook daadwerkelijk te hebben geleerd.

Ook bij de activiteiten valt het belang op dat leerlingen hechten aan het in teamverband samenwerken. Daarnaast scoren activiteiten die verband houden met de veiligheid (en gezondheid) hoog: veiligheidsvoorschriften, afspraken en regels naleven, inzicht krijgen in het belang van een warming-up, hulpverleners bij turnen en gevaarlijke situaties bij turnen herkennen. Bij de ‘takken van sport’ gooien doelspelen en slag- en loopspelen de hoogste ogen. Het deelnemen aan activiteiten buiten de accommodatie van de school scoort ook redelijk hoog.

Veel leerlingen vinden de volgende activiteiten niet echt belangrijk: eenvoudige danscombinaties ontwerpen, verschillende vormen van balanceren uitvoeren, deelnemen aan bewegingsactiviteiten op muziek,

verschillende vormen van werpen uitvoeren, een mening vormen over actuele thema’s in de sport, bewegingen analyseren aan de hand van eenvoudige criteria en verschillende vormen van zwaaien uitvoeren. Deze activiteiten scoorden toen en ook nu lager dan 35 procent.

Gerealiseerde effecten

Aan de leerlingen is tevens gevraagd of ze de bovengenoemde doelstellingen en activiteiten in lessen LO hebben bereikt, respectievelijk hebben geleerd. Zie de resultaten daarvan in tabel 1 (doelstellingen) en tabel 2 (activiteiten). We kunnen vaststellen dat de meeste leerlingen vinden dat zij de doelstellingen die zij met meest van belang achten in de regel ook goed bereiken: met anderen leren samenwerken, ervaren dat aan sport doen plezierig is en inzet leren tonen. Bij de ook van groot belang geachte doelstellingen conditieontwikkeling en gezondheidsbevordering wordt naar het oordeel van de leerlingen naar verhouding minder winst geboekt. De resultaten van afgelopen jaar zijn vergelijkbaar aan die van 2004.

Kijken we naar de activiteiten die de meerderheid van de leerlingen bij

beide metingen goed onder de knie zegt te hebben gekregen, dan springen het deelnemen aan een doelspel, het in teamverband samenwerken en het naleven van veiligheidsmaatregelen, afspraken en regels eruit. Activiteiten die laag scoren bij beide metingen wat betreft belang en het leerresultaat zijn eenvoudige danscombinaties ontwerpen, verschillende

vormen van werpen uitvoeren en een mening vormen over actuele thema's in de sport. Een activiteit die gewonnen heeft aan belang en beter geleerd wordt dan in 2004 is zelfstandig werken in kleine groepen.

Waarom niet gerealiseerd?

Hoe komt het dat leerlingen bepaalde doelstellingen niet hebben bereikt

of bepaalde activiteiten niet hebben geleerd? Tabel 3 laat zien wat volgens de leerlingen het probleem was. Ze mochten maximaal drie redenen kiezen.

Het is opvallend dat de redenen waaruit de leerlingen konden kiezen in de laatste meting over het algemeen een lage score hebben. Wellicht dat de

Tabel 2 Activiteiten in de lichamelijke opvoeding en het percentage leerlingen dat deze belangrijk vindt, respectievelijk zegt te hebben geleerd

Algemene doelstellingen	toen		nu	
Percentage	belangrijk	bereikt	belangrijk	bereikt
Deelnemen aan een doelspel	58,4	67,8	60,7	59,0
Deelnemen aan een terugslagspel	39,3	60,4	46,6	57,2
Deelnemen aan een slag- en loopspel	43,6	81,0	42,9	50,3
Verschillende taken uitvoeren in spelsituaties	28,3	35,2	32,8	30,0
Verschillende vormen van zwaaien uitvoeren	23,3	59,8	30,7	25,7
Verschillende vormen van springen uitvoeren (turnen)	20,4	59,3	33,4	34,3
Verschillende vormen van balanceren uitvoeren	15,9	32,9	29,1	23,6
Gevaarlijke situaties bij turnen herkennen	44,7	38,1	38,1	27,1
Hulpverleners bij turnen	48,1	53,7	37,3	29,8
Deelnemen aan bewegingsactiviteiten op muziek	24,8	46,5	27,0	25,0
Eenvoudige danscombinaties ontwerpen	20,3	47,3	21,3	22,9
Verschillende vormen van lopen uitvoeren	38,5	68,5	42,0	45,3
Verschillende vormen van springen uitvoeren (atletiek)	23,8	60,3	36,6	35,0
Verschillende vormen van werpen uitvoeren	19,7	48,3	29,0	27,2
Deelnemen aan een verdedigingssport	35,2	32,4	44,3	32,3
Deelnemen aan zwemactiviteiten	35,8	15,9	42,8	23,2
Deelnemen aan verschillende keuzeactiviteiten bij sportoriëntatie	33,8	34,9	36,1	24,4
Deelnemen aan sportactiviteiten buiten de accommodatie van de school	45,0	42,6	54,9	40,1
In teamverband samenwerken	67,9	73,4	71,1	64,1
Veiligheidsvoorschriften, afspraken en regels naleven	57,5	61,3	59,2	51,9
Regelende taken uitvoeren	25,0	47,3	37,2	39,2
Materiaal voor bewegingssituaties opstellen en opruimen	29,5	55,1	39,8	50,6
Een mening vormen over actuele thema's in de sport	25,5	24,2	34,1	22,8
Zelfstandig werken in kleine groepen	36,6	47,0	55,7	51,5
Bewegingen analyseren aan de hand van eenvoudige criteria	23,4	33,5	31,0	29,9
Inzicht krijgen in het belang van een warming-up	51,5	55,7	52,5	44,5
Toepassen van hygiënische regels voor het sporten	36,3	22,1	36,9	26,5

Tabel 3 Redenen waarom doelstellingen/activiteiten niet zijn bereikt/geleerd en percentages leerlingen die deze redenen aanvoeren

Redenen waarom doelstellingen niet zijn bereikt en activiteiten niet zijn geleerd	toen	nu
Er werd te weinig aandacht aan besteed/we deden het niet of te weinig	51,0	24,4
De verschillen tussen de leerlingen zijn te groot	35,4	19,0
Het aanbod van activiteiten is niet goed	32,3	18,0
De meeste leerlingen zijn niet zo gemotiveerd	29,6	22,1
Er zijn te weinig lesuren LO	29,6	16,5
Ik kon het gewoon niet/het was te moeilijk	18,2	10,9
Er is onvoldoende sportmateriaal	13,1	5,2
De sportaccommodatie van de school is niet goed	12,9	3,9
De leraar LO weet van sommige sporten te weinig	6,8	5,5
De klassen zijn te groot	6,3	8,4

Tabel 4 Aantal uren sport en bewegen buiten school

Aantal uren sporten en bewegen buiten school in percentages	toen	nu
Minder dan 1 uur	10	3
Tussen 1 en 3 uur	25	24
Tussen 3 en 5 uur	25	28
Meer dan 5 uur	40	45

Tabel 5 Motieven van leerlingen om buiten school te bewegen en sporten (in percentages)

Ik doe aan sport omdat	toen	nu
Omdat ik het plezierig vind om te doen	86,1	40,4
Omdat ik het goed kan	29,9	7,9
Omdat ik een goede sporter ben	20,2	7,7
Vanwege de sociale contacten	29,4	4,1
Omdat ik er een goede conditie van krijg	53,2	7,4
Omdat ik er een beter figuur van krijg	32,2	7,0
Omdat het goed is voor mijn gezondheid	50,8	11,5
Omdat ik het prettig vind om mijn grenzen te verleggen	16,9	1,2
Omdat het niet duur is	4,2	0,2
Omdat ik die sport op school leuk vond	5,4	0,8
Anders	5,4	4,1
Ik sport niet (meer)		7,5

leerlingen in 2004 vaker drie redenen noemden en in 2022 meestal maar één of twee. De reden met het hoogste percentage 'er werd te weinig aandacht aan besteed/we deden het te weinig' werd in 2022 door een kwart van de leerlingen genoemd en in 2004 nog door de helft van de leerlingen.

Sport en beweeggedrag

Ook hebben we de leerlingen gevraagd hoeveel tijd zij gemiddeld per week buiten school om aan bewegen en sport doen. Zowel in 2004 als in 2022 zijn er weinig leerlingen die niet of nauwelijks bewegen en sporten buiten school.

Motieven om te sporten

Waarom doen leerlingen uit het voortgezet onderwijs aan sport? Tabel 5 geeft een beeld van de motieven die ze op de vragenlijst aangaven. De leerlingen mochten maximaal drie redenen kiezen waarom zij buiten school sporten.

Evenals bij de vorige tabel valt op dat de percentages in 2022 lager zijn dan die in 2004. De reden die dit verschil kan verklaren is dat de leerlingen van 2004 meestal drie redenen aangaven en de leerlingen in het afgelopen schooljaar vaak maar één reden. Bij beide metingen komt het motief 'plezierig om te doen' ruimschoots op de eerste plek. De motieven 'gezondheid'

en 'conditie' halen ook een behoorlijke score. Het kostenaspect staat bij beide metingen op de onderste plek.

Conclusies

Hoewel er ruim vijftien jaar zit tussen de beide metingen en de doelgroepen respectievelijk uit het Zuiden van het land komen en uit de omgeving van Amsterdam, lijken de waarden van de leerlingen voor wat betreft de doelstellingen en de activiteiten binnen de lessen lichamelijke opvoeding niet erg veranderd te zijn. Doordat uit 2004 alleen de percentages terug te halen waren zijn deze naast de percentages van het afgelopen jaar geplaatst. Het was mooier geweest als we ook de gemiddelden hadden kunnen vergelijken, maar het lukte niet meer om de data bestanden van 2004 te openen.

We kunnen concluderen dat de leerlingen het belangrijk vinden om te leren samenwerken met andere leerlingen, om zelfstandig in kleine groepen te werken en dat ze vooral bewegen en sporten omdat ze dat

plezierig vinden. Dat zo'n driekwart van de leerlingen meer dan drie uur per week beweegt en sport buiten school en dat het bevorderen van een goede gezondheid en fysieke conditie ook geldt als een belangrijk doel. Deelnemen aan sportactiviteiten buiten de accommodatie van de school krijgt een positieve waardering en dat zou kunnen betekenen dat leerlingen het interessant vinden om in nieuwe beweegactiviteiten geïntroduceerd te worden.

Als doelen of activiteiten niet gerealiseerd worden is de hoofdrede volgens de leerlingen dat er weinig aandacht aan werd besteed.

De convenantscholen die afgelopen jaar participeerden in het onderzoek waren: het Copernicus College, Het Schoter en het Vellesan College.

Met dank aan de studenten die aan het onderzoek werkten: Arn Braunschweiger, Bjorn Groot, Lotte van Keulen, Lex Haasbeek en Daniel Vonk. ●

Bronnen

OCW(1998). *Kerndoelen basisvorming 1998-2003. Relaties in beeld. Over de relaties tussen de algemene doelen en de kerndoelen per vak.* Den Haag: ministerie Onderwijs, Cultuur & Wetenschap.

OCW(1998b). *Examenprogramma's profielen vwo/havo lichamelijke opvoeding 1, inclusief eindtermen.* Den Haag: ministerie Onderwijs, Cultuur & Wetenschap.

Stegeman H. (red) (2007). *Naar beter bewegingsonderwijs. Over de kwaliteit van sport en bewegen op school.* 's-Hertogenbosch/ Nieuwegein: W.J.H. Mulier Instituut/Arko Sports Media.

Stegeman, H., Bax, H. & De Knop, P. (2004). Scholieren over lichamelijke opvoeding. Opvattingen en ervaringen van leerlingen in de hoogste klassen van het voortgezet onderwijs in Zuid-Nederland. *Lichamelijke Opvoeding*, 92(12), 16-19.

Contact

h.h.t.bax@gmail.com

Hilde Bax was hogeschoolhoofd-docent aan de ALO Amsterdam

Foto's

Anita Riemersma

Kernwoorden

doelen LO, leerervaringen in LO, gebruikerskwaliteit, motieven

→ SPELINZICHT

EEN SPELER- EN SPELGECENTREERDE DIDACTIEK VAN SPELSPORTEN

In dit boek worden, aan de hand van het speler- en spelgecentreerde vakdidactische model Spelinzicht, richtlijnen en concrete handvatten aangereikt waarmee in de spelsportpraktijk (nog) beter ingespeeld kan worden op de uiteenlopende (beweeg)niveaus van leerlingen en spelleeractiviteiten op maat gemaakt kunnen worden. Dit alles met als doel de leerprocessen van leerlingen te optimaliseren en hen met (nog) meer spelinzicht en spelplezier succesvol te laten deelnemen aan spelsportactiviteiten.

Spelinzicht bestaat uit twee delen. Het eerste deel heeft betrekking op een theo-

retische uiteenzetting en verantwoording van de in deel 2 uitgewerkte praktijkvoorbeelden. Deze praktijkvoorbeelden zijn gecategoriseerd aan de hand van de 'spelfamilies' van de doelspelen, terugslagspelen, inblijf- en uitmaakspelen en mikspelen en uitgewerkt aan de hand van de verschillende speluitdagingen.

Deze derde druk is herzien, aangevuld en geactualiseerd. Het boek is gericht op leraren lichamelijke opvoeding al dan niet in opleiding, maar zeer zeker ook bruikbaar voor andere, eventueel in opleiding zijnde, professionals in de wereld van sport en bewegen, zoals trainers/coaches, buurtsportcoaches en combinatiefunctionarissen.

GEHEEL
HERZIEN!

€ 44,95

incl. btw

ISBN 9789072335692

Auteurs: Gwen Weeldenburg, Enrico Zondag en Frank de Kok.

Te bestellen via www.janluitingfonds.nl